

כי אז היו בודים ממש פלפולים של הבל. לדוגמא: אם התוס' כותבים "תימא" באל"ף הוא לשון אמירה בעלמא (כמו ואפילו תימא, וכי תימא) והקושיא אינה קושיא כלל, ואפילו אם נשארו בלי תירוק, התירוק הוא פשוט מדאי שלא הוצרכו לכותבו. אבל אם כתבו "תימה" בה"א, היא תמיהה עזה וחזקה, ואפי' אם כתבו לאחר מכן תירוק, אינו אלא "כדור הרגעה" בעלמא... אם כותב מהרש"א ודו"ק, פירושו: "ודוחק קצת", וצריך לעמול ולהמציא את "הדוחק" שיש בדברים, אפילו אם הם ברורים ונהירים, וכן על זו הדרך. לעומת זה פלפוליו של רבנו, הם בבחינת קשר חבל בחבל ונימא בנימא, אם נאמר כך אז יוצא כך, ומזה יוצא עוד כך, ואחרי עשר תולדות מגיע למסקנא המבוקשת: יישוב פסק הרמב"ם וכדומה. החסרון היחיד בזה הוא, שאם אחת החוליות בשרשרת אינה "בריאה" ומוכרחת כל צרכה, נופל כל הבנין כולו. וכדאי לעיין ב"מחזיק ברכה" יורה דעה, בו מתווכח מרן החיד"א לעתים קרובות בדברי כרתי ופלתי, ובו מרגישים את ההבדל בין שתי שיטות אלו: שיטת החריפות ושיטת עומק הפשט.

כידוע, היה רבנו מתרועע עם שרי המלוכה ומתווכח עם הגמונים וכמרים ברוב חכמה בענייני אמונה, ותמיד יצא כשידו על העליונה². לפי סיפור אחד, נתבקש מהשופט לכתוב "קמיע" שבו מופיע המשפט עם ישראל חי לעולמי עד 45760 פעם (כמנין יהודי פראג), והוא עשה זאת. השופט התעכב לקרוא קמיע זה במשך שנה תמימה ונוכח לדעת שצדק הגאון במשפטו, ולחץ את ידו בחיבה רבה (הסיפור מובא בספר שרי המאה ותורגם לערבית בספר שיירי מנחה). וזו צורת הקמיע:

2. שמעתי מהזקן הישיש ר' בנימין חדאד זצ"ל המכונה "רבי מנונא", שראה כמדומה לו בשם הגר"י אייבשיץ ששאלו אחד מחכמי אוה"ע למה ישראל נמשלו לאבן כמ"ש (בראשית מ"ט כ"ד) משם רועה אבן ישראל, והשיבו לפי שאוה"ע נמשלו לחרס כמ"ש (תהלים ב' ט') ככלי יוצר תנפצם. ואוי לו לחרס שנפל על האבן או שאבן נפלה עליו....

ד	ע	י	מ	ל	ו	ע	ל	י	ח	י	ל	ע	ו	ל	מ	י	ע	ד
ע	י	מ	ל	ו	ע	ל	י	ח	ל	ח	י	ל	ע	ו	ל	מ	י	ע
י	מ	ל	ו	ע	ל	י	ח	ל	א	ל	ח	י	ל	ע	ו	ל	מ	י
מ	ל	ו	ע	ל	י	ח	ל	א	ר	א	ל	ח	י	ל	ע	ו	ל	מ
ל	ו	ע	ל	י	ח	ל	א	ר	ש	ר	א	ל	ח	י	ל	ע	ו	ל
ו	ע	ל	י	ח	ל	א	ר	ש	י	ש	ר	א	ל	ח	י	ל	ע	ו
ע	ל	י	ח	ל	א	ר	ש	י	ם	י	ש	ר	א	ל	ח	י	ל	ע
ל	י	ח	ל	א	ר	ש	י	ם	ע	ם	י	ש	ר	א	ל	ח	י	ל
ע	ל	י	ח	ל	א	ר	ש	י	ם	י	ש	ר	א	ל	ח	י	ל	ע
ו	ע	ל	י	ח	ל	א	ר	ש	י	ש	ר	א	ל	ח	י	ל	ע	ו
ל	ו	ע	ל	י	ח	ל	א	ר	ש	ר	א	ל	ח	י	ל	ע	ו	ל
מ	ל	ו	ע	ל	י	ח	ל	א	ר	א	ל	ח	י	ל	ע	ו	ל	מ
י	מ	ל	ו	ע	ל	י	ח	ל	א	ל	ח	י	ל	ע	ו	ל	מ	י
ע	י	מ	ל	ו	ע	ל	י	ח	ל	ח	י	ל	ע	ו	ל	מ	י	ע
ד	ע	י	מ	ל	ו	ע	ל	י	ח	י	ל	ע	ו	ל	מ	י	ע	ד

ולפני שנים בקשתי להבין תעלומה זו, כיצד אפשר לקרוא את המשפט
 "עם ישראל חי לעולמי עד" עשרות אלפי פעמים בקמיע קטנטן זה. וזה מה
 שעלה במצודתי בס"ד:

הנה לקמיע זה צורת מלבן, לארכו 19 אותיות ולרחבו 15 אותיות (מכיל
 285 אותיות), במרכזו האות ע, ומשם אתה מתחיל וקורא לכל צד את
 המשפט "עם ישראל חי לעולמי עד" ב-45760 אופנים.

מי שיתבונן בקמיע זה לעשות כדוגמתו נקל מאד, מכיון שבמשפט הנ"ל
 יש 17 אותיות, הנה במרכז יש את האות ע, ומשם יוסיף 9 אותיות ׀
 ישראל חיל לכל צד פנים ואחור, ובשורה שתחתיה ידלג האות ע' ויכתוב
 במקומה ׀ ויוסיף לכל צד 9 אותיות ישראל חי לע פנים ואחור, ובשורה
 שתחתיה יכתוב י תחת האות ׀ ולכל צד יכתוב שראל חי לעו וכו', וכן
 הלאה עד שיגמור שמונה שורות מלמעלה למטה, ודוגמתן ממש מלמטה
 למעלה ותהיינה לו ט"ו שורות בכל שורה 19 אותיות, וזה פשוט מאד. אבל
 הקושי הוא לדעת כמה פעמים אפשר לקרוא את המשפט הנ"ל, והסיפור
 נשמע כאגדה נפלאה. ובעה"ו החונן לאדם דעת מצאתי פתרונה באופן קצר
 וקל, הט אזנך ושמע:

הקמיע הנ"ל יכול להתחלק לארבעה חלקים שווים, בכל חלק 8 שורות
 בעלי 10 אותיות. נקח חלק אחד הנקל ביותר לקריאה והוא חלק השמאלי
 מלמטה, והוא:

ע	ם	י	ש	ר	א	ל	ח	י	ל
ם	י	ש	ר	א	ל	ח	י	ל	ע
י	ש	ר	א	ל	ח	י	ל	ע	ו
ש	ר	א	ל	ח	י	ל	ע	ו	ל
ר	א	ל	ח	י	ל	ע	ו	ל	מ
א	ל	ח	י	ל	ע	ו	ל	מ	י
ל	ח	י	ל	ע	ו	ל	מ	י	ע
ח	י	ל	ע	ו	ל	מ	י	ע	ד

נתחיל מן העי"ן ונאמר כי מאות העי"ן למ"ם יש 2 דרכים, והם: או למ"ם שבצדה השמאלי או למ"ם שמתחתיה. נרשום על כל אות מהן מספר 1, לאמר שתי דרכים יש כאן. שוב יש לנו 3 יודי"ן. היו"ד שבשורה ראשונה מתחברת רק עם המ"ם שבצדה הימני, נרשום עליה 1. היו"ד בשורה שניה מתחברת עם שני המימי"ן, נרשום עליה 2. היו"ד בשורה שלישית מתחברת עם המ"ם שעליה, נרשום 1.

שוב יש לנו 4 שיני"ן. (א) השי"ן בשורה ראשונה מתחברת עם היו"ד שבצדה: 1. (ב) השי"ן בשורה שניה מתחברת עם שני היודי"ן: $2+1=3$. (ג) השי"ן בשורה שלישית מתחברת עם שני יודי"ן: $2+1=3$. (ד) השי"ן בשורה רביעית מתחברת רק עם היו"ד שעליה: 1.

שוב יש לנו 5 רישי"ן. (א) הרי"ש בשורה ראשונה מתחברת עם השי"ן שבצדה: 1. (ב) בשורה שניה מתחברת עם שני השיני"ן (שמעליה ומימינה). נחבר: $4=3+1$. (ג) בשורה שלישית מתחברת עם שני השיני"ן (שמעליה ומימינה): $6=3+3$. (ד) בשורה רביעית מתחברת עם שני השיני"ן (שמעליה ומימינה): $4=1+3$. (ה) בשורה חמישית מתחברת רק עם שי"ן אחת שעליה. 1.

וכן תמשיך בסדר זה, תמצא באות ד' האחרונה בקצה הקמיע ישנם 11440 אופנים, תכפיל לארבעת חלקי הקמיע $4 \times 11440 = 45760$. הרי ברבע שעה אתה חוסך טורח חשבונות של שנה תמימה. והא לך החלק הנ"ל מסומן במספרים:

אוצר החכמה

1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
ע	ם	י	ש	ר	א	ל	ח	י	ל
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ם	י	ש	ר	א	ל	ח	י	ל	ע
1	3	6	10	15	21	28	36	45	55
י	ש	ר	א	ל	ח	י	ל	ע	ו
1	4	10	20	35	56	84	120	165	220
ש	ר	א	ל	ח	י	ל	ע	ו	ל
1	5	15	35	70	126	210	330	495	715
ר	א	ל	ח	י	ל	ע	ו	ל	מ
1	6	21	56	126	252	462	792	1287	2002
א	ל	ח	י	ל	ע	ו	ל	מ	י
1	7	28	84	210	462	924	1716	3003	5005
ל	ח	י	ל	ע	ו	ל	מ	י	ע
1	8	36	120	330	792	1716	3432	6435	11440
ח	י	ל	ע	ו	ל	מ	י	ע	ד

הנך רואה כי מן העי"ן למ"ם 2 דרכים, ומן המ"ם ליו"ד 4 שבילים, ומן היו"ד לשי"ן 8 נתיבות, ומן השי"ן לרי"ש 16, ומן הרי"ש לאל"ף 32, ומן האל"ף ללמ"ד 64, ומן הלמ"ד לחי"ת 128, ומן החי"ת ליו"ד 255, ומן היו"ד ללמ"ד 502, ומן הלמ"ד לעי"ן 967, ומן העי"ן לוי"ו 1804, ומשם ללמ"ד 3223, ומשם למ"ם 5434, ומשם ליו"ד 8437, ומשם לעי"ן 11440, וכן משם לדל"ת האחרונה. וע"י רגילות תראה שהדבר קל מאד: תרשום על כל האותיות בשורה א' לאורך ולרוחב 1, ועל שאר האותיות תרשום סכום המתקבל מחיבור המספרים שעל גבי האות ושמימין האות (למשל, האות עי"ן בסוף השורה האחרונה רשום עליה 6435, והוא סכום שני המספרים, שעליה 3003 ושמימינה $6435=3432$. וכן כלם)³.

ודע, שאם עשה הגאון ר' יהונתן ז"ל ריבוע במקום מלבן, דהיינו י"ז אותיות לאורך ולרוחב, היה מוסיף רק 4 אותיות בכל הקמיע ($17 \times 17 = 289$) ומרויח לעומת זה עוד כששת אלפים אופנים, ובדיוק חמשים ואחד אלף ארבע מאות ושמונים (51480) אופנים. דוק ותשכח.

בשנת תקכ"ד חלה רבנו במחלה קשה, ונפטר לעולמו ביום שלישי כ"א באלול בגיל שבעים וחמש. את נוסח מצבתו כתב בעצמו בחרוזים. בשורות שכתב בא לידי ביטוי כאבו הגדול על הרדיפות והעלבונות שספג בימי חייו, ועצתו לכל אדם לברוח מן הגדולה והרבנות. וכה כתב:

יראו כל עובר החרות על הלוחות
האיש אשר עמד לנס והיה כשושן (כשושנה) פורחת
ושב אל עפר ומראהו מאיש נשחת

3. ושוב ראיתי שיטה קצרה מאד בזה בספר יוסיף נחלה ח"א לידידי הרה"ג יוסף בא-גד שליט"א (עמוד 401) והועתקה מעתון מעריב 25.11.83. ע"ש. אך השיטה שכתבתי היא מדויקת וברורה לכל קורא.

נא שימו על לבבכם ושובו בתשובה ניצחת

תפילה תרבו בעדו לאלקי הרוחות

נפשו אליו יאסוף ובל תהיה נידחת

זכות מעשיכם יגיננו, כי נפשות ישראל אחת

למדו מוסר לשנוא כבוד, ומגדולה תהיה נפשכם בורחת.

הגאון נודע ביהודה בהספדו עליו אמר: "כשם שאי אפשר להכחיש את

השמש בצהרים, כך אי אפשר להכחיש עוצם גדולת תורתו ומדותיו

הטובות". תנצב"ה וזיע"א.

אוצר החכמה

אוצר החכמה